

KRYSTALIZACJA PRZESTRZENNO-SPOŁECZNA ŚRÓDMIEJSKICH PRZESTRZENI KULTUROWYCH JAKO CZYNNIK WZROSTU ATRAKCYJNOŚCI MIASTA. NA PRZYKŁADZIE WYBRANYCH MIAST WIELKOPOLSKI

Dominika Pazder

Wydział Architektury, Politechnika Poznańska
Faculty of Architecture, Poznan University of Technology
e-mail: dominika.pazder@put.poznan.pl

Streszczenie. Artykuł prezentuje autorskie narzędzie badawcze, opracowane w ramach pracy dyplomowej realizowanej na Wydziale Architektury Politechniki Poznańskiej. Instrument ten ma na celu delimitację terenów kluczowych dla rozwoju śródmiejskich przestrzeni kulturowych, a następnie określenie możliwych form ich przekształcania. Zintegrowany system przestrzeni kulturowych oraz Kulturowa oferta inwestycyjna uzupełniają warsztat urbanistów o narzędzia wspierające kreację przestrzeni publicznych o wysokim standardzie użytkowym i przestrzennie-społecznej atrakcyjności.

Słowa kluczowe: rewitalizacja, śródmieścia, przestrzenie publiczne, wartości kulturowe, funkcje kulturotwórcze

„Wytwarzając nowe formy przestrzenne, należy pamiętać, że przestrzeń, krajobraz kulturowy jest zbiorową pamięcią społeczeństwa, a bez tej pamięci ani społeczeństwo, ani jednostka istnieć nie mogą.” [B. Jałowiecki 1984]

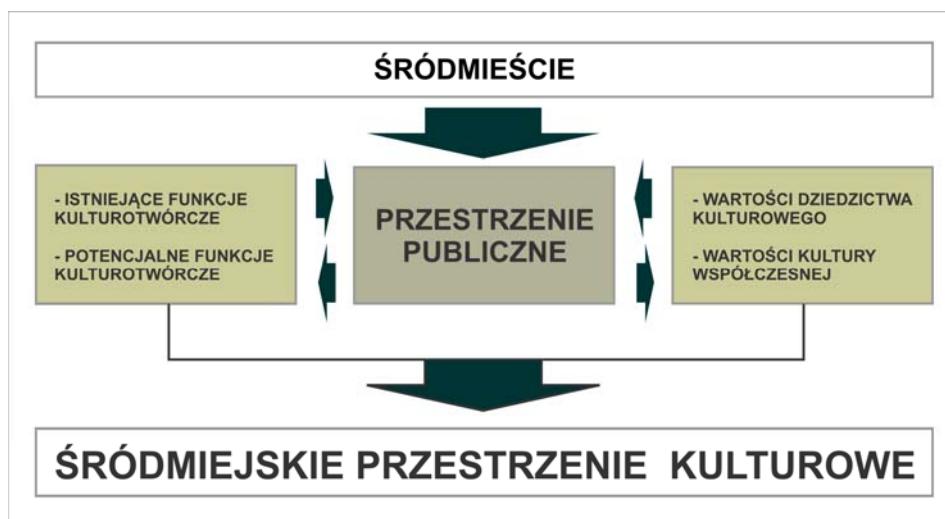
Przyjmując, iż wartości kulturowe mają duży wpływ na stopień atrakcyjności śródmieść, w prezentowanej pracy skupiono uwagę na specyficznej formie ich odnowy określonej terminem – **rewitalizacji śródmiejskich przestrzeni kulturowych**¹. Działanie to polega na tworzeniu nowej jakości miasta z wykorzysta-

---

¹ W pracy przestrzenie kulturowe rozumiane są jako szczególny rodzaj śródmiejskich przestrzeni publicznych, charakteryzujący się występowaniem wartości dziedzictwa kulturowego lub dóbr kultury współczesnej oraz istniejącymi lub potencjalnymi możliwościami kreacji funkcji kulturotwórczych (w tym obiekty poprzemysłowe ulokowane w obszarze śródmiejskim). Mogą to być zespoły obiektów, wnętrza urbanistyczne lub ciągi ulic.

Autorka stosuje określenie „przestrzenie”, przyjmując za G. Ciołkiem [1964], że cechy zabytkowe nie ograniczają się wyłącznie do obiektu historycznego, ale istnieją także wokół niego, ogarniając zespół warunków zewnętrznych, składających się na charakter i atmosferę otoczenia, które może zawierać także elementy niezabytkowe. Przestrzenie kulturowe, analogicznie więc,

niem istniejących lub potencjalnych walorów kulturowych i kulturotwórczych śródmieścia. Obszar śródmiejski to obszar największych wartości i znaczenia w skali miasta. Można zatem założyć, iż rewitalizacja poprzez integrację przestrzenno-społeczną przestrzeni kulturowych śródmieścia wpłynie dodatnio na poziom atrakcyjności całego miasta (ryc. 1).

Ryc. 1. Schemat przedstawiający zależność śródmiejskich przestrzeni kulturowych od śródmiejskich przestrzeni publicznych. Oprac. D. Pazder

Fig. 1. The relationship between cultural space and public space of the downtown area

Celem prezentowanej, autorskiej metody badawczej jest próba stworzenia narzędzia planistycznego wspomagającego procesy rewitalizacji obszarów śródmiejskich miast średniej wielkości. Narzędzie to ma służyć krystalizacji przestrzenno-społecznej śródmiejskich przestrzeni kulturowych opartej na rozwoju funkcji kulturotwórczych. Skonstruowanie narzędzia badawczego poprzedzone zostało szerokim rozpoznaniem badań w zakresie aspektu przestrzennego, społecznego i ekonomicznego procesów rewitalizacji. Nadrzędnym zamierzeniem jest osiągnięcie, w możliwie największym stopniu, przełożenia działań w przestrzeni na sferę społeczną, zgodnie z założeniem, że aktywizacja przestrzeni śródmiejskiej poprzez rozszerzenie oferty usługowo-handlowej powoduje

obejmują pewien fragment obszaru śródmieścia, który pozostaje lub będzie pod wpływem oddziaływania istniejącej lub potencjalnej funkcji kulturotwórczej. Termin „przestrzeń kulturowa” stosował także J. Kołodziejski [1989], określając w ten sposób przestrzeń, będącą wynikiem współzależności człowieka i środowiska przyrodniczego oraz zmian, które dokonują się w ten sposób w przestrzeni geograficznej. W ramach procesu przekształceń powstają trwałe wartości kultury materialnej społeczeństwa i których struktura przestrzenna stanowi integralną część przestrzeni kulturowej.

zwiększeniem liczby jej użytkowników. Idea ta służy promocji funkcji kulturotwórczych: wprowadzenie usług odpowiedniego typu przyczynia się nie tylko do zaspokojenia wymagań konsumpcyjnych, ale i rozbudzenia potrzeb wyższego rzędu. Narzędzie ma działać na trzech płaszczyznach: przestrzennej, społecznej i ekonomicznej. W ten sposób zapewniona zostanie prawidłowość procesu rewitalizacji śródmieścia, czego dowodzi rozpoznanie literatury przedmiotu.

Przeprowadzone badania studialne śródmieść miast Wielkopolski (Leszna, Konina, Kalisza) ograniczono do zagadnień przestrzennych, co wynika z predyspozycji zawodowych autorki. Przyjęta metoda badawcza oparta jest na **analizie warstwowej**. Badania ujęte zostały w trzech warstwach-etapach:

– **warstwa I** – identyfikacja zasobów funkcjonalno-przestrzennych śródmieścia,

– **warstwa II** – wyznaczenie **Zintegrowanego Systemu Przestrzeni Kulturowych (ZSPK)** śródmieścia – poziom przestrzenny i poziom społeczny badań,

– **warstwa III** – sformułowanie **Kulturowej Oferty Inwestycyjnej (KOI)** dla wyznaczonych przestrzeni kulturowych.

Badania metodą analizy warstwowej mają na celu wyznaczenie, zhierarchizowanie i powiązanie w spójny system śródmiejskich przestrzeni kulturowych. Podział na poszczególne warstwy badawcze został przeprowadzony w taki sposób, że każda kolejna warstwa bazuje na wynikach analiz przeprowadzonych we wcześniejszym etapie. Podział na warstwy wynika z przyjętej zasady badania od ogółu do szczegółu: najpierw całego śródmieścia, potem przestrzeni publicznych w śródmieściu, a następnie wyznaczonych przestrzeni kulturowych śródmieścia.

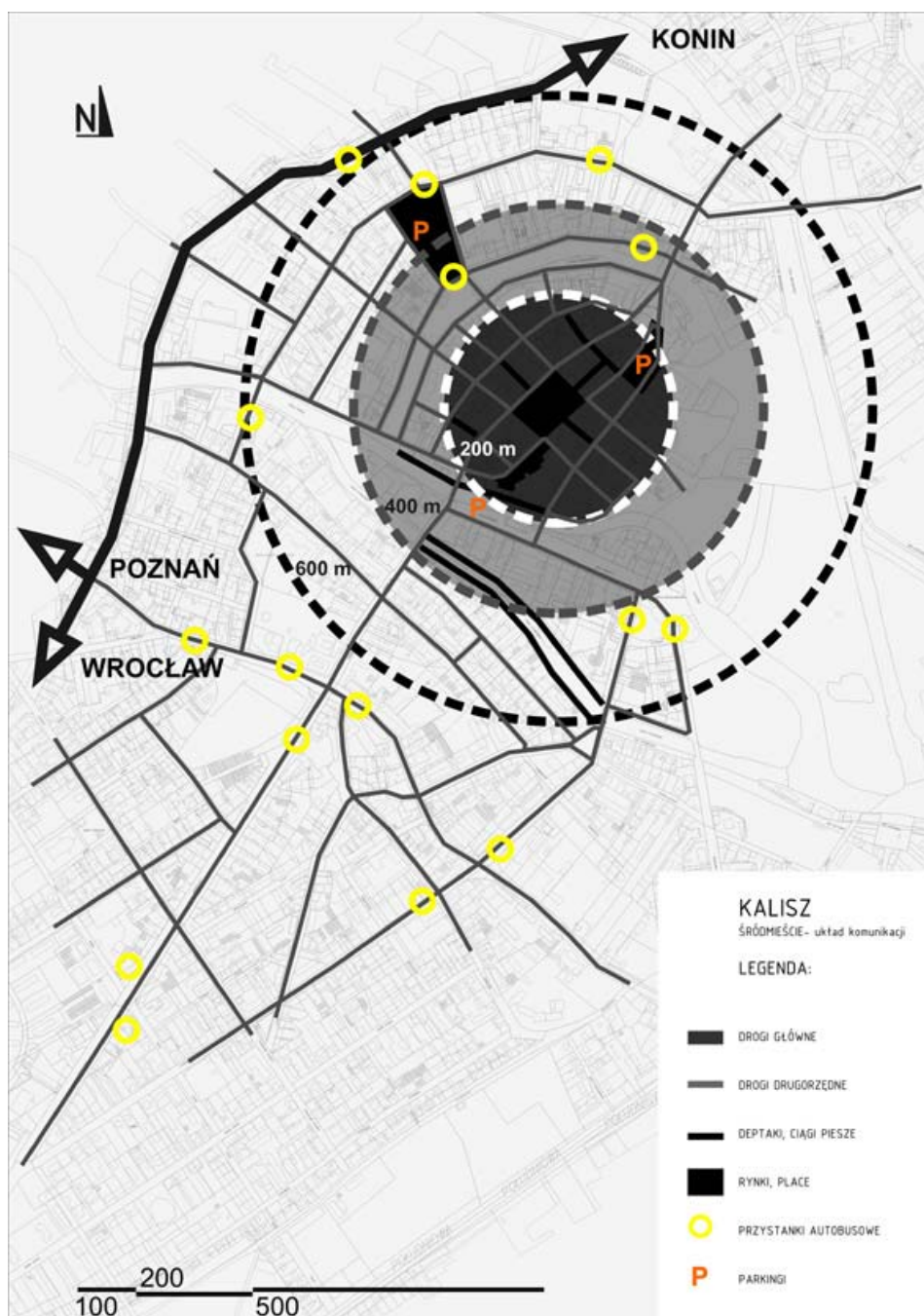
WARSTWA I – IDENTYFIKACJA ZASOBÓW FUNKCJONALNO- -PRZESTRZENNYCH ŚRÓDMIEŚCIA

Delimitacja obszaru śródmiejskiego

Analiza istniejącego układu komunikacyjnego (komunikacja kołowa, piesza, rowerowa, przystanki komunikacji miejskiej, parkingi, dworce, przystanki komunikacji miejskiej) – (ryc. 2).

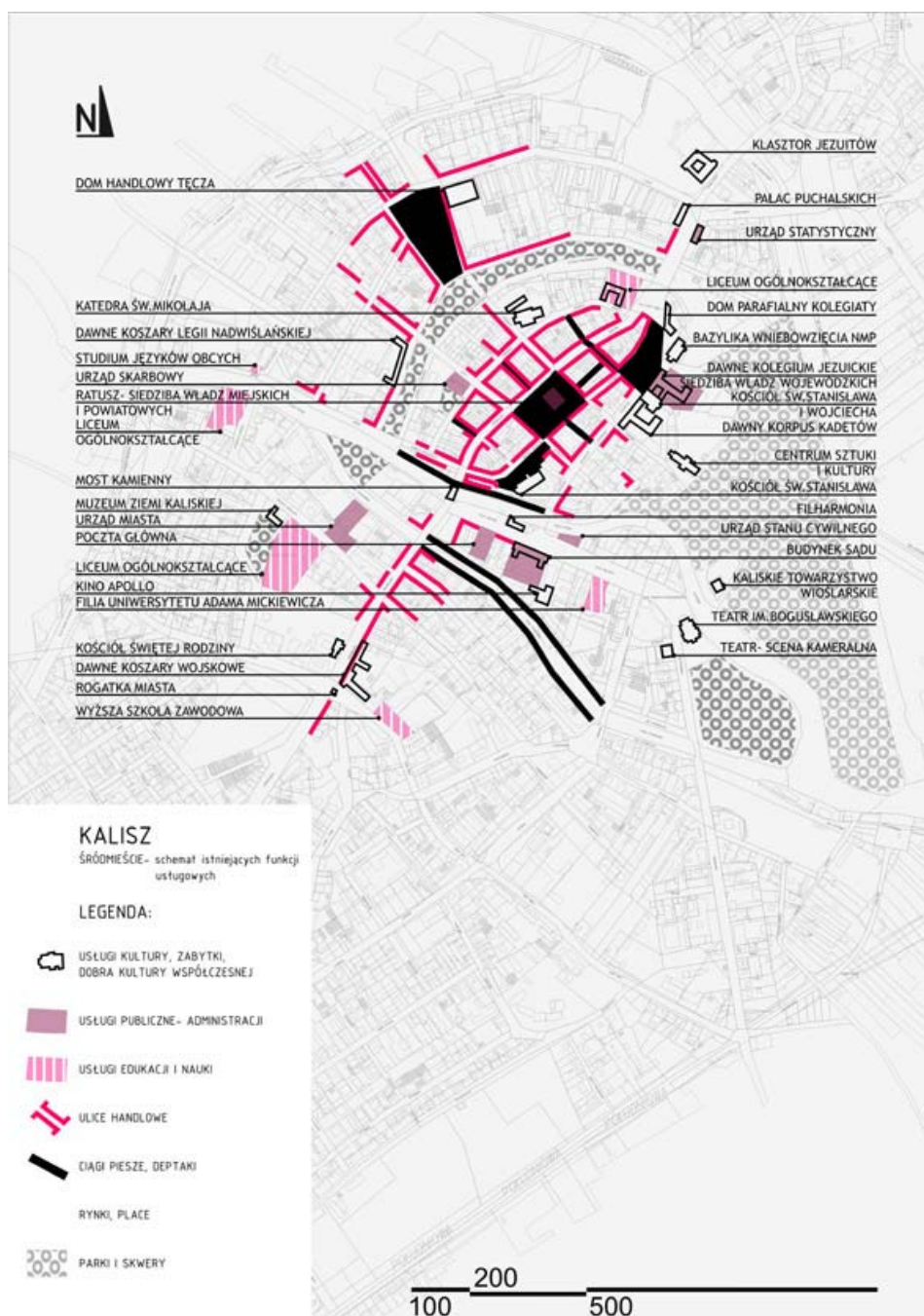
Analiza istniejących funkcji centrotwórczych bezpośrednio wpływających na charakter przestrzeni publicznych, do których należą obiekty zabytkowe i założenia urbanistyczne, dobra kultury współczesnej, funkcje kulturotwórcze, usługi administracji, nauki i edukacji, ciągi handlowe, rynki i place, a także przestrzenie zielone – parki i skwery (ryc. 3).

Analiza zwartości istniejącej zabudowy (strefa występowania zabudowy zwartej, charakterystycznej dla centrum miasta oraz strefa występowania zabudowy miejskiej o średniej lub niskiej intensywności) – (ryc. 4).

Ryc. 2. Analiza istniejącego systemu komunikacyjnego badanych miast – przykład graficznego zapisu opracowanego dla Kalisza. Autor: D. Pazder

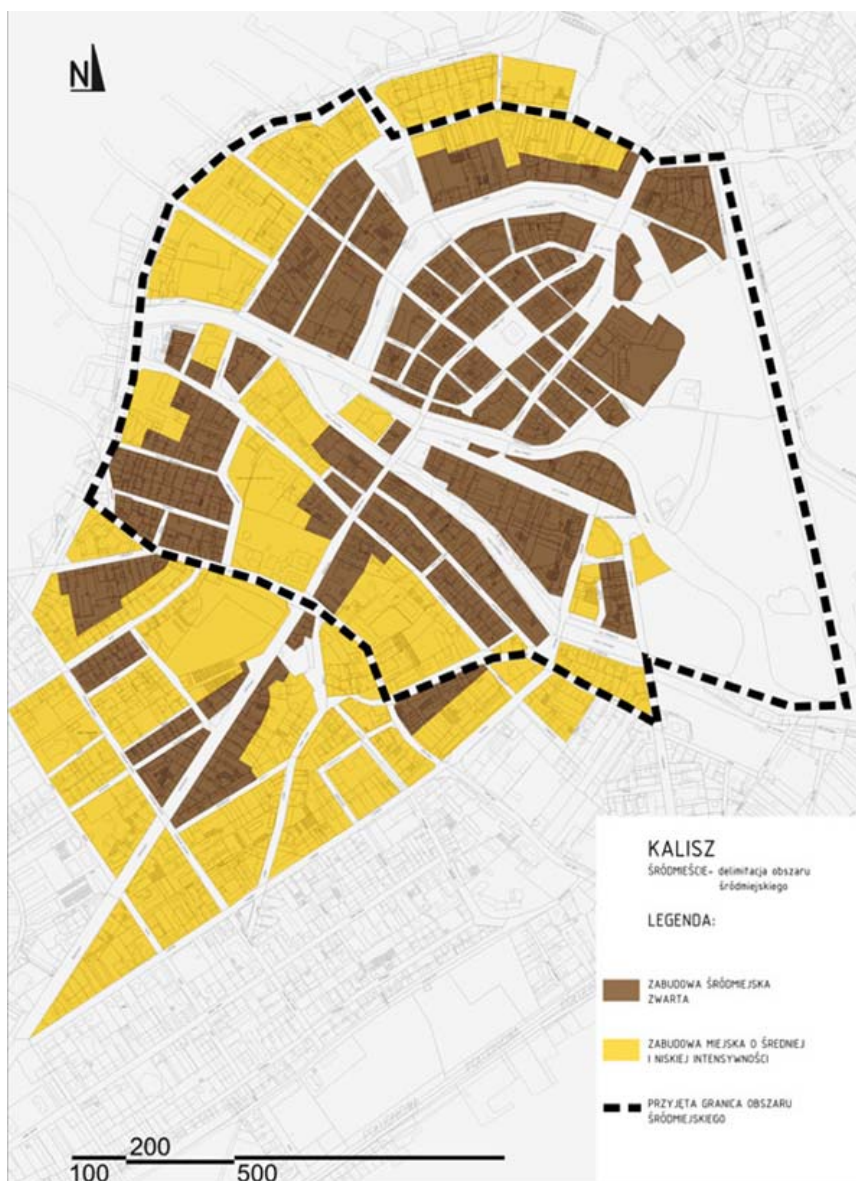
Fig. 2. The analysis of the communication system of the chosen case studies – example of the city of Kalisz

Ryc. 3. Analiza występowania funkcji o charakterze centrotwórczym badanych miast – przykład graficznego zapisu opracowanego dla Kalisza. Autor: D. Pazder

Fig. 3. The analysis of the cultural functions within the downtown area of the chosen case studies – example of the city of Kalisz.

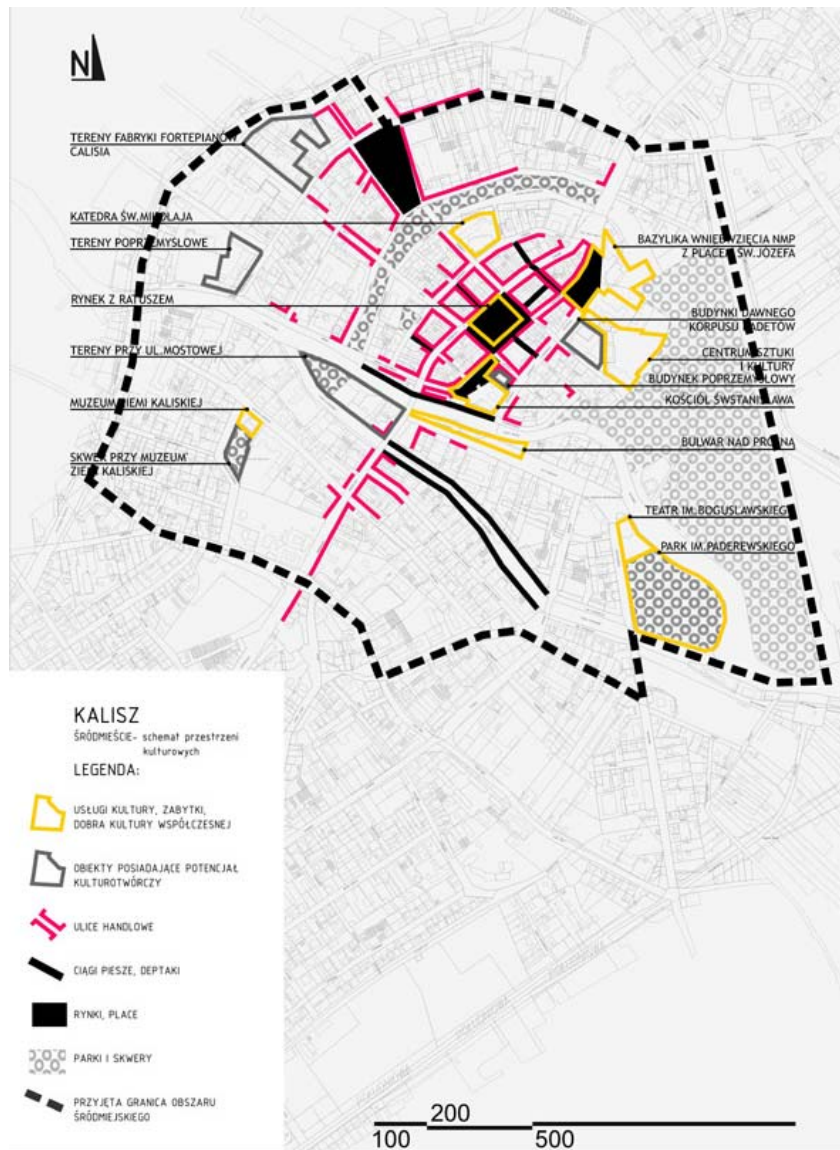

Ryc. 4. Analiza zwartości istniejącej zabudowy badanych miast – przykład graficznego zapisu opracowanego dla Kalisza. Autor: D. Pazder

Fig. 4. The analysis of the buildings density within the downtown area of the chosen case studies – example of the city of Kalisz

Wyznaczenie przestrzeni kulturowych śródmieścia, które charakteryzują się przynajmniej jedną z cech: występowanie wartości dziedzictwa kulturowego, występowanie wartości kultury współczesnej, występowanie funkcji kulturowotwórczych lub możliwość kreacji nowych funkcji kulturowotwórczych (ryc. 5).

Ryc. 5. Wyznaczenie przestrzeni kulturowych śródmieść badanych miast – przykład graficznego zapisu opracowanego dla Kalisza. Autor: D. Pazder

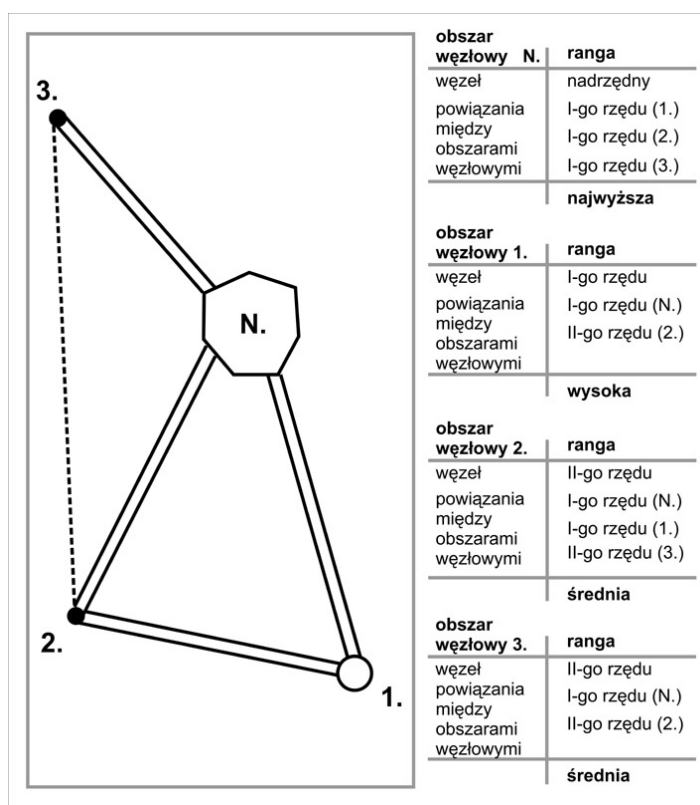
Fig. 5. The demarcation of existing cultural space within the downtown area of the chosen case studies – example of the city of Kalisz

We wszystkich przypadkach studialnych jako przestrzenie kulturowe wskazano tereny, które zlokalizowane są w obrębie ścisłego śródmieścia oraz te, które znajdują się w strefie jego oddziaływania. Są nimi centra miast wraz z jedną główną ulicą, przy której mieszczą się nie tylko handel i usługi, ale także funkcje kultury lub obiekty wykazujące wysoki potencjał rozwojowy dla funkcji kulturo-

twórczych, również te nieznajdujące się bezpośrednio w centrum. Takie ujęcie tematu związane jest z założeniem, że rewitalizacja przestrzeni kulturowych wpływa pozytywnie na zwiększanie atrakcyjności przestrzennej całego miasta. Autorka przyjmuje, iż możliwe jest wskazanie jeszcze innych miejsc pozostających pod wpływem oddziaływania śródmieścia, lecz zlokalizowanych poza nim, wybrano jednak przykłady posiadające najbardziej wyróżnialne cechy i najbardziej widoczny potencjał dla rozwoju funkcji kulturotwórczych.

WARSTWA II – WYZNACZENIE ZINTEGROWANEGO SYSTEMU PRZESTRZENI KULTUROWYCH ŚRÓDMIEŚCIA

Badania przeprowadzone w warstwie II służą wyznaczeniu Zintegrowanego Systemu Przestrzeni Kulturowych (ZSPK), w obrębie zdelimitowanych śródmieść badanych miast. W tym celu została przeprowadzona waloryzacja wyzna-

Ryc. 6. Modele hierarchii Zintegrowanego Systemu Przestrzeni Kulturowych śródmieścia badanych miast – przykład graficznego zapisu opracowanego dla Kalisza. Autor: D. Pazder

Fig. 6. The models of Integrated System of Cultural Space within the downtown area of the chosen case studies – example of the city of Kalisz

czonych przestrzeni kulturowych, służąca ocenie ich atrakcyjności przestrzennej oraz określeniu kierunków działań rewitalizacyjnych (aktywna ochrona / aktywizacja). Następnie wskazane zostały strefy koncentracji przestrzeni kulturowych, nazwane obszarami węzłowymi. Przeprowadzona została waloryzacja obszarów węzłowych, w wyniku której określona została ich ranga. Zaprezentowany diagram (ryc. 6) w sposób syntetyczny ilustruje zasadę tworzenia ZSPK. Wyznaczone w obrębie śródmieścia obszary koncentracji przestrzeni kulturowych stanowią obszary węzłowe systemu, łączące się ze sobą za pomocą istniejących (I rzędu) i potencjalnych (II rzędu) powiązań. Wprowadzona hierarchia węzłów przyjęta została adekwatnie do ich roli i zasięgu oddziaływania na podstawie przeprowadzonej wcześniej oceny. Przyjęto podział obszarów węzłowych na nadrzędny, I rzędu, II rzędu.

Waloryzacja wyznaczonych przestrzeni kulturowych i określenie kierunków działań rewitalizacyjnych (aktywna ochrona / aktywizacja). Przedmiotem badań jest istniejąca funkcja obiektu lub zespołu obiektów tworzących przestrzeń kulturową, możliwość rozszerzenia istniejącej funkcji lub wprowadzenia nowej o znaczeniu kulturotwórczym, a także stan zachowania obiektu lub zespołu obiektów, oddziaływanie na otoczenie i lokalizacja w obszarze śródmiejskim.

Podsumowanie wyników przeprowadzonej waloryzacji służy zdefiniowaniu działań w ramach rewitalizacji wyznaczonych przestrzeni kulturowych w ramach ochrony aktywnej lub aktywizacji, wskazaniu przestrzeni kulturowych w dobrym i złym stanie zachowania, identyfikacji przestrzeni o dużym i małym oddziaływaniu w skali miasta, określeniu lokalizacji przestrzeni kulturowych w obszarze śródmiejskim (centralna, obrzeżna).

Na potrzeby prezentowanych badań, autorka zdefiniowała **ochronę aktywną** jako sposób ożywiania tych przestrzeni kulturowych, które znajdują się w najbliższym otoczeniu lub polu oddziaływania obiektów o najwyższych wartościach kulturowych, jak np. kościoły, cmentarze, pałace. Ze względu na to, że przestrzenie kulturowe o wysokiej wartości charakteryzują się mniejszą podatnością na zmiany, działania inwestycyjne przeprowadzane w ich obrębie są realizowane w mniejszej skali, jednak przy udziale większej liczby uczestników (w procesie przekształceń zaangażowani mogą być drobni przedsiębiorcy, lokalni sklepikarze, właściciele kamienic itd.). Inwestycje realizowane w ramach ochrony aktywnej muszą spełniać ściśle określone warunki, podporządkowane utrzymaniu lub polepszeniu kondycji najwartościowszych obiektów i uwypukleniu walorów istniejącej przestrzeni kulturowej. Ochrona aktywna oznacza też dostosowanie się do nowych preferencji odbiorców i wymogów współcześnie rozumianej atrakcyjności przestrzeni miejskiej. Dopuszcza się zatem działania związane z nowymi inwestycjami, ale z założeniem, że o jakości i tożsamości miejsca świadczą w największym stopniu istniejące wartości kulturowe i wszystkie działania związane z przekształceniami muszą te walory uwydatniać.

Ryc. 7. Wyznaczenie Zintegrowanego Systemu Przestrzeni Kulturowych dla obszarów śródmiejskich badanych miast – przykład graficznego zapisu opracowanego dla Kalisza, Autor: D. Pazder

Fig. 7. The demarcation of Integrated System of Cultural Space within the downtown area of the chosen case studies – example of the city of Kalisz

Aktywizacja dotyczy przestrzeni kulturowych o niższych walorach, gdzie obostrzenia dotyczące kształtowania przestrzeni i doboru funkcji są mniejsze, a tym samym potencjał rozwoju funkcji handlowo-usługowych większy. Dla takich terenów scenariusz inwestycyjny atrakcyjniejszy będzie dla pojedynczego inwestora dysponującego większym kapitałem. Rewitalizacja przestrzeni kulturowych podlegających aktywizacji opiera się przede wszystkim na promowaniu funkcji handlowo-usługowych, gdzie udział procentowy tych form aktywności może być znaczenie większy w stosunku do funkcji kulturotwórczych. Celem aktywizacji śródmieścia jest zatem promocja nowych miejsc „z duszą”, które będą pełnić rolę obszarów węzłowych w ramach ZSPK. Badania przeprowadzone przez autorkę oraz rozpoznanie literatury przedmiotu wykazały, że tylko węzły o kombinacji funkcji: handel – usługi – kultura, w przeciwieństwie do oferty złożonej z usług jednego rodzaju, mogą przyczynić się do integracji przestrzenno-społecznej śródmieścia.

Ocena atrakcyjności przestrzennej wyznaczonych przestrzeni kulturowych. Przyjęte kryteria oceny atrakcyjności przestrzennej (stan zachowania, oddziaływanie, lokalizacja) wykorzystane są do określenia klasy atrakcyjności (w skali I–VIII) wyznaczonych przestrzeni kulturowych. Wyniki oceny są elementem niezbędnym do określenia rangi obszarów węzłowych Zintegrowanego Systemu Przestrzeni Kulturowych.

Wyznaczenie stref koncentracji przestrzeni kulturowych. Strefy koncentracji przestrzeni kulturowych zostały wyznaczone w rejonach ich największych skupisk w najbliższym sąsiedztwie.

Waloryzacja wyznaczonych stref koncentracji przestrzeni kulturowych. Waloryzacja składa się z oceny obszarów węzłowych według klasyfikacji: węzeł nadrzędny, węzeł I rzędu, węzeł II rzędu oraz powiązań, które łączą ze sobą obszary węzłowe, według kategorii I lub II rzędu.

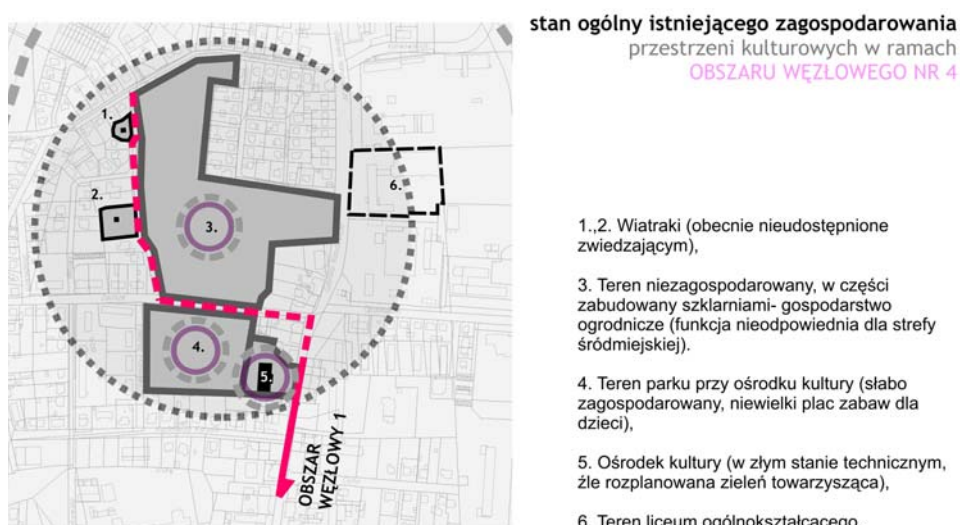
Określenie rangi obszarów węzłowych i wyznaczenie Zintegrowanego Systemu Przestrzeni Kulturowych. W wyniku przeprowadzonej waloryzacji obszarów węzłowych określona została ich ranga według klasyfikacji: najwyższa, wysoka, średnia, niska.

Ostatecznym efektem tego etapu jest wyznaczenie Zintegrowanego Systemu Przestrzeni Kulturowych (ZSPK), który wprowadzając zależności hierarchiczne węzłów i powiązań, służy wskazaniu obszarów priorytetowych, niezbędnych do etapowania i wariantowania działań w ramach rewitalizacji przestrzeni kulturowych śródmieścia (ryc. 7). Z punktu widzenia aktywizacji najkorzystniejsze są obszary węzłowe o mniejszych wartościach, a tym samym większych możliwościach rozwojowych i posiadające dogodne powiązania (I rzędu) z obszarem ścisłego centrum miasta.

WARSTWA III – SFORMUŁOWANIE KULTUROWEJ OFERTY INWESTYCYJNEJ DLA WYZNACZONYCH PRZESTRZENI KULTUROWYCH

W trzeciej warstwie badawczej powstaje, dla wyznaczonych w ramach Zintegrowanego Systemu Przestrzeni Kulturowych, Kulturowa Oferta Inwestycyjna (KOI), która w założeniu może stanowić dokument planistyczny, uzupełniający zalecenia Miejsowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego, gdyż w szczególności sposób uwzględnia walory miejsca i kontekstu.

Sporządzenie ogólnej oceny stanu istniejących zasobów (ryc. 8).

Ryc. 8. Zapis graficzny przedstawiający ogólną ocenę istniejących zasobów w ramach poszczególnych węzłów – przykład Leszno. Autor: D. Pazder

Fig. 8. The assessment of existing spatial values within the focal points of the Integrated System of Cultural Space – example of the city of Leszno

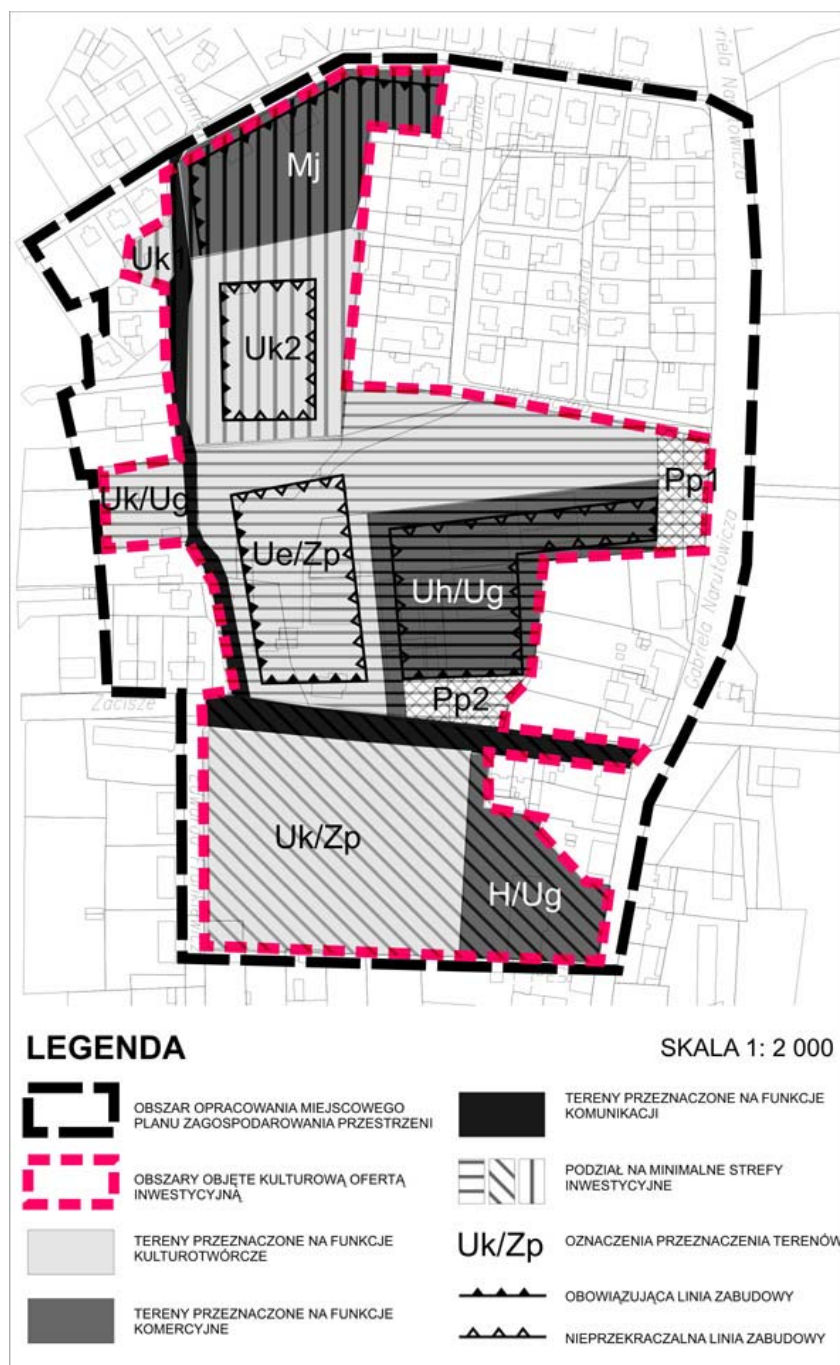
Waloryzacja fizjonomiczna (ryc. 9. 10).

Zebranie wniosków z przeprowadzonych analiz i sformułowanie wytycznych dotyczących zagospodarowania danego terenu. Zapis graficzny na mapie w skali 1:1000 lub 1:2000 (ryc. 11).

Ryc. 9, 10. Zapis graficzny waloryzacji i dokumentacja fotograficzna – przykład Leszno. Autor: D. Pazder
Fig. 9, 10. The valorization of existing spatial values within the focal points of the Integrated System of Cultural Space – example of the city of Leszno

Ryc. 11. Ostateczna forma graficznego zapisu Kulturowej Oferty Inwestycyjnej – przykład Leszno.
Autor: D. Pazder

Fig. 11. The graphic diagram of the Cultural Investment Offer – example of the city of Leszno

Kulturowa Oferta Inwestycyjna zawiera analizy służące precyzyjnemu określeniu istniejących zasobów w odniesieniu do czytelności układu kompozycyjnego (wnętrza urbanistyczne, prowadzenia) oraz percepcji danej przestrzeni (dominanty, akcenty, estetyka przestrzeni). Ten etap służy sformułowaniu wytycznych projektowych precyzujących zasady wprowadzania nowych inwestycji w obrębie przestrzeni kulturowych. Zasady te dotyczą w szczególności kształtowania formy zabudowy i udziału procentowego możliwych funkcji. Na tym poziomie konieczne jest przeprowadzenie studiów w zakresie układu kompozycyjnego i fizjonomii badanej przestrzeni kulturowej, a także nawiązanie do wytycznych, określonych w Zintegrowanym Systemie Przestrzeni Kulturowych, które na etapie Kulturowej Oferty Inwestycyjnej muszą zostać uszczegółowione. KOI ma za zadanie ułatwić opracowywanie projektów zagospodarowania terenu oraz usprawnić kontrolę przyjętych rozwiązań.

Przedstawione w pracy narzędzie, służące rewitalizacji obszarów śródmiejskich, posiada walor aplikacyjności i może być zastosowane dla każdego miasta, które spełnia poniższe warunki:

- można wyodrębnić obszar śródmiejski w strukturze miasta,
- występują wartości kulturowe lub funkcje kulturotwórcze,
- istnieje potencjał rozwojowy,
- zachodzi potrzeba podniesienia jakości i atrakcyjności śródmieścia.

We wszystkich badanych miastach (Leszno, Konin, Kalisz) możliwe jest wyznaczenie Zintegrowanego Systemu Przestrzeni Kulturowych w obrębie śródmieść, a tym samym możliwe jest przeprowadzenie rewitalizacji opartej na ochronie aktywnej wartości kulturowych lub aktywizacji funkcji kulturotwórczych. Na podstawie wyniku przeprowadzonych badań potwierdzona została przydatność proponowanego narzędzia w zakresie krystalizacji przestrzenno-społecznej śródmieścia.

Wyznaczenie Zintegrowanego Systemu Przestrzeni Kulturowych i sformułowanie Kulturowej Oferty Inwestycyjnej dla obszaru śródmiejskiego może przyczynić się do lepszego niż dotychczas wykorzystania istniejących i potencjalnych walorów kulturowych, zwiększenia kontroli przeprowadzanych inwestycji, wzrostu atrakcyjności przestrzennej śródmieścia oraz aktywności społecznej w użytkowaniu śródmieścia i uczestnictwie w procesach odnowy.

Przedstawione narzędzie, służące rewitalizacji obszarów śródmiejskich, posiada walor aplikacyjności i ma charakter uniwersalny. Ujęcie zagadnień istotnych dla przekształceń i rozwoju śródmieść na trzech poziomach: przestrzennym, społecznym i ekonomicznym, umożliwia jej zastosowanie w innych dziedzinach naukowych (społecznych i ekonomicznych). Może też służyć weryfikacji decyzji podjętych w wyniku badań przeprowadzonych w zakresie przestrzennym.

PIŚMIENNICTWO

- Ashworth G.J., 1997. Planowanie dziedzictwa [w:] Miasto historyczne. Potencjał dziedzictwa, Kraków.
- Bardzińska-Bonenberg T., 1998. Tendencje kształtowania zabudowy śródmiejskiej w procesie rewitalizacji. Poznań.
- Billert A., 2007. Rewitalizacja i rozwój miast w Polsce – uwarunkowania i scenariusze w świetle doświadczeń europejskich [w:] Rewitalizacja miast w Polsce. Pierwsze doświadczenia, red. P. Lorens, Biblioteka Urbanisty, t. 10, Warszawa.
- Blowers A., 1993. Planning for a sustainable development. A report by the town and country planning association, London.
- Brzeski W., 2000. W kierunku miasta zwartej [w:] Zwarta przebudowa polskich miast? Zarządzanie rozwojem miasta poprzez strategiczne gospodarowanie terenami, Zesz. KIN, Kraków.
- Cichy-Pazder E., 1998. Humanistyczne podstawy kompozycji miast. Wybrane aspekty percepcyjne i behawioralne, Kraków.
- Cichy-Pazder E., 2003. Wizerunek miasta jako element public relation [w:] Konkurencyjność miast i regionów jako problem planowania przestrzennego w perspektywie integracji z UE, Kraków.
- Cichy-Pazder E., 2005. Zrównoważona przestrzeń śródmiejska [w:] Przestrzeń publiczna współczesnego miasta, t. 1, Kraków.
- Ciołek G., 1964. Zarys ochrony i kształtowania krajobrazu. Warszawa.
- Murzyn M. A., Purchla J. (red.), 2007. Dziedzictwo kulturowe w XXI wieku. Szanse i wyzwania, MCK, Kraków.
- Jałowicki B., 1984. Społeczne wytwarzanie przestrzeni. Warszawa.
- Juchnowicz S., 1971. Śródmieścia miast polskich. Studia nad ukształtowaniem i rozwojem centrów, Warszawa-Kraków-Gdańsk.
- Kołodziejcki J., 1989. Wprowadzenie [w:] Przestrzeń kulturowa w planowaniu przestrzennym, red. T. Parteka, Warszawa.
- Kowalewski A. T., 2006. Społeczne, ekonomiczne i przestrzenne bariery rozwoju zrównoważonego. IRM Kraków, Kraków.
- Krier R., 2003. Town spaces. Contemporary interpretations in traditional urbanism, Birkhauser-Publishers for Architecture. Basel, Berlin, Boston.
- Lynch K., 1969. L'image de la cite. Paris.
- Markowski T., 1999. Zarządzanie rozwojem miast. Warszawa.
- Pazder D., Kaźmierczak B., 2005. Przestrzenie kulturowe a przestrzenie handlowe w śródmieściach współczesnych miast europejskich. Wybrane przykłady [w:] Przestrzenie publiczne współczesnego miasta, t. 2, Czasop. Techn., Wyd. PK, Kraków.
- Pazder D., Kaźmierczak B., 2007. The downtown culture space as a particular kind of the public space [w:] Multilayered downtown-regulations, concepts, inspirations, Bratislava.
- Pazder D., 2008. Rewitalizacja śródmiejskich przestrzeni kulturowych jako czynnik wzrostu atrakcyjności miasta. Badania średniej wielkości miast Wielkopolski, Poznań.
- Piccinato G., 2002. Planowanie dziedzictwa na świecie: szanse, zagrożenia i sprzeczności [w:] Europa Środkowa. Nowy wymiar dziedzictwa, red. J. Purchla, MCK, Kraków.
- Purchla J., 2005. Dziedzictwo a transformacja. Kraków.
- Purchla J., 1993. European Cultural Month in Cracow – June 1992, Kraków.
- Rapoport A., 1977. Human aspects of urban form. USA.
- Rasmussen S.E., 1999. Odczuwanie architektury. Warszawa.
- Skalski K., 1990. Humanistyka a projektowanie. Warszawa.

INCREASING SPATIAL AND SOCIAL ATTRACTIVENESS OF THE DOWNTOWN
THROUGH THE INTRODUCTION OF INTEGRATED CULTURAL SPACE SYSTEM.
CHOSEN CASE STUDIES.

Abstract. The paper presents research tool developed by the author within the PhD thesis undertaken at Poznan University of Technology. The instrument is designed to demarcate the key areas of the downtown public space and determine the possible ways of their renewal. The Integrated System of Cultural Space and Cultural Investment Offer are to complete the existing planning tools supporting creation of high standard and social and spatial attractiveness public space.

Key words: revitalization, downtown area, public space, cultural values, cultural functions